

Vəlinin beyninin qurdu

“Vəlinin beyninin qurdu var. Onu qı-mıldatdım o saat adamı öldürər. Davada başını top aparıb. Yaxınına getmə, dəlidi”...

Bunları mənə anam deyirdi. Dönə-dönə deyirdi. Özü də anam elə deyirdi ki, Vəlinin beyninin qurdu olmasına məndə zərrə qədər də şübhə qalmazdı.

Vəli bizim kəndin qabağındakı biçənək sahəsinin qoruqçusu idi. Hər yaz qoruq başlayanda Vəlinin kolxoz idarəsindən əlində qol uzunda qoruqçuluq vəsiqəsi çıxardı. Və həmin qoruqçuluq vəsiqəsini bütün kənd camaatına göstərə-göstərə kəndi ikiye bölən mərkəzi yolla:

- Ey, səhərdən kolxoz yerindən gözü-nüzü çəkin, heyvanlarınızı örüşə aparın, - deyə-deyə düz Göy dağın təpəsinə çıxardı. Göy dağın təpəsində elə bil ki, çoxdan yatmış dağı oyatmaq, onun sükutunu pozmaq məqsədilə qıy çəkərdi. Həmin qıy bütün kənddə eşidilirdi.

Vəlinin qıyının səsi kənddə eşidilən kimi hamı öz işini bilərdi. Bilərdi ki, qoruq başlanıb. Kolxoz sahəsinə heyvan aparmaq olmaz. Kənddə həm də eşidərdin ki, Vəlinin dəlilik dövrü başladı.

Vəlinin dəliliyindən danışanlar bu dəliliyi hökmən dava ilə bağlayardılar. O vaxtlar davanın qurtarmasından 17 (on yeddi) ildən də çox keçirdi. Yenə kənddə davanın söhbəti qurtarmamışdı. Qurtarmayan dava söhbəti də ən çox Vəliyə bağlı idi. Hər Vəli qoruğa düşmüş heyvanları çıxarıb pis-pis söyüşlər söyləyərdi: - Nemes uşağı, nemes, bir də qoruqda mal görsən sizin hamınızı qıracam deyəndə, kənddə bəziləri deyirdi ki, bənd olma, onun başını top aparıb. Davada elə olub.

Həmin başını top aparmış Vəli mənim üçün - 7 yaşlı uşaq üçün sirlə bir dünyaya çevrilmişdi. Hər gün inəyimi hohalaya-hohalaya aparanda hey fikirləşirdim ki, görəsən Vəlinin başını necə olub top aparıb? Vəlini beyninin qurdu necə qımlıdır? Niyə başqalarının beynində qurd yoxdur? Vəlinin mənim üçün sirlə olan dünyasının uzaq bir kün-cündə Rəfiqə adlı qadınla bağlı sirlə bir “nağıl” da vardı. Kənddə arvadların söhbətindən aydın olurdu ki, “nağıl”ın qəhrəmanı Rəfiqə “canlara dəyən” bir qız olub. Vəli də həmin Rəfiqəylə birçə həftəmiş ki, ailə qurubmuş dava başlanıb. Özü də onda Vəli də indiki “cındırından cinlər hürkən” Vəli deyilmiş. İndiki “ordların sümüyü çıxmış” Vəli həmin davadan əvvəlki Vəlinin kürəyinin arxasında gizlənmiş. Üçdə biri də qalmaq əvvəlki Vəlinin.

Vəli müharibəyə gedəndə Rəfiqə saçını yolur, o ki, var özünü döyür. Düz üç gün boğazından su da keçmir. Davanın üçüncü ilində Vəlinin “başını top aparıb”. Vəli müharibədə dəli olur, kəndə qayıdır. Vəli kəndə qayıdıandan sonra gecənin birində Rəfiqə Vəlini damın altında tək qoyub çıxıb gedir. Səbəb də odur ki, Vəli müharibədən qayıdıandan sonra tutmacası varıydı. əvvəlki Vəli deyildi, “başını top aparıb.” Tutması tutanda pis-pis şeylər danışardı, əliylə-ayağıyla yer eşərdi, əlinə nə keçsə qab-qasıq deməzdi, hamısını vurub sındırardı. O vaxtdan Vəli damın altında tək yaşayardı. Tək uşaadığına görə analar öz uşağını Vəlidən qoruyardılar. Deyərdilər ki, Vəli sonsuzdur, gözü dəyməlidir Vəlinin.

Bir gün həmin sonsuz, “gözdəyməli” “beyninin qurdu olan” Vəlinin tutması mənim gözümlə qabağındaca tutdu. Həmin gün günəş də çıxmamışdı. Kəndin ətəyindən yavaş-yavaş duman qalxırdı. Bu duman Vəlinin qoruduğu biçənək sahəsinə də tamam bürürdü. Biz uşaqlar da: - Vəli daha biçənəyin hər tərəfini görməz, - deyə heyvanlarımızı yavaş-yavaş biçənəyin otlu yerinə - Qarağatlımın çökəyinə gətirdik. Aradan bir az keçmişdi ki, Vəlinin səsinə eşitdik. Bu səs xırıltılıydı. Uşaqlar heyvanları biçəndən çıxarmağa çalışırdılar. Heyvanları hayladığımız istiqamətdə Vəlini kolun arxasına yığılan gördük. O, ağacı tufəng kimi

üzünə götürüb, bizə tuşlamışdı. Özü də xırıltılı səsə bağırırdı: - Ta, ta, ta, ta...

Bəli, elə bil ki, doğrudan da tufənglə kimi isə nişan almışdı, vuracaqdı. O, yenə pis-pis söyüşlər söydü. Uşaqlar qaçmışdılar ağlaya-ağlaya. Mən qaça bilmədim. Ayağım ota ilişdi, yıxıldım. Vəli başımın üstünü kəsirdi. Mən gözümlü yumub ağzi üstə uzandım. Otlardan ikiəlli bərk yapışdım. Möhkəm qışqırdım. Özümlü tamam itirdim. Çomağın bu saat başıma enəcəyini gözləyirdim.

Bütün gözlədiyimin əksi olaraq gözümlü açanda özümlü Vəlinin qucağında gördüm. O, yerə oturmuşdu. Məni iki əlləri ilə dik saxlamışdı. Oturduğuna görə mənim başım onun başı bərabərliyində dururdu. Gözləri düz gözlərimin içinə zillənmişdi. Gözlərinin giləsinin ətrafı qızarmışdı. Bizim kənddə deyildiyi kimi gözləri “qan çanağına” oxşayırdı. O, bir müddət səssizcə üzümə baxdı. Sonra əlləri ilə məni möhkəm-möhkəm sıxdı. Bu arada uşaqların səsinə eşitdim. Onlar qışqırırdılar anamı çağırırdılar ki, Vəli oğlunuzu öldürür. Vəli də uşaqların səsinə eşidirdi. O, dişlərini bir-birinə sıxdı. Sonra birdən-birə gülümsündü. Üzüm-dən öpdü, üzü tüküldü. Yəqin ki, bir həftədən çox idi qırılmışdı. Cüd tükler üzümü daladı. Yanağım islandı. Başımı geri çəkib Vəlinin sifətinə baxdım. Onun gözümdən axan yaş yanağı ilə aşağı süzülürdü. O, ağladı. Mən tamam özümlü itirdim. Bizim hamımızın, bütöv kəndin qorxduğu Vəli də ağlayarmış. Özü də heç nədən. Bəs o, məni niyə döymürdü? Qoruğun ortasında heyvan tutmuşdu. Hələ bir üzüm-dən də öpürdü. Üstəlik özü də ağlayırdı. Mənim ağlamağım kəsilməmişdi. Yenidən mən də ağladım. İndi qışqıra-qışqıra ağlamadım. İçin-için ağladım. Ürəyim sinəmə sığmırdı. Əvvəlcə mən qorxudan ağladım, indi isə ürəyim kövrəlmişdi. Əvvəlcə bağırırdım, göz yaşım çıxırdı. İndi isə yaş yanağımdan su kimi axırdı. Üzümlü Vəlinin üzünə söykədiyimdən göz yaşım onunkuna qarışmışdı. İndi Vəli mənə dünyanın ən zəhimli adamı, ən güclü insani kimi, pis-pis söyüşlər söyləyən Vəli kimi deyildi, ən yazıq insan kimi, özü də mənə ən yaxın olan insan kimi görünürdü.

Bir müddət Vəlinin gözümdən yaş axdı. Nəhayət, o, əlini başıma çəkdi. Barmaqlarının saçımın arasında gözdirib soruşdu: - De görüm, məndən niyə qorxursan?

Mən: - Sən dəli Vəlisən, beyni qurdlu Vəlisən. Sənin başını top aparıb.

O isə: - Məndən qorxma, mən o qə-dər də qorxulu deyiləm. Başqalarının sö-zünə baxma. Yekələndə özün başa düş-çəksən ki, mən o qədər də pis adam ol-mamışam. Bura kolxozun yeridir. Hamı-mızın yeridir. Buranı otarmaq olmaz.

Gözlərimə inana bilmirəm. Vəlinin boynundakı damarlar şişmişdi. Bu damarlar kəndimizdə ala-seyrək gördüyüm ilanı xatırladırdı. Birdən-birə Vəli məni buraxdı. Əlləri ilə ot yolmağa başladı. Ayaqları isə yer eşirdi. Gözləri böyümüşdü. Mən yenə özümlü itirmişdim. Bu “oyundan” heç bir şey başa düşə bilmədim.

Onun xırıltılı səsə dediyi sözlər bu oldu: - Məndən qorxma. Mən o qədər də qorxulu adam olmamışam. Biçənəyi otarma. Kolxoz yerini otarma.

O, əl-ayağı ilə yeri eşdikcə papağı başından düşdü. Bu vaxt mən onun başındakı çökək yeri gördüm. Əl boyda yerin tükü tamam yox idi. O, get-gedə sakitləşdi. Nəhayət, tamam sakitləşdi. Mənim gözümlü isə onun başının çökəy-nə zillənmişdi. Və mən özlüyümdə düş-şündüm ki, yəqin ki, Vəlinin başını top aparan yeri burasıdır. Onun beyninə qurd da yəqin ki, burdan girib.

Daha uşaqlar qışqırırdılar. Kənd camaatı tökülüşmüşdülər. Vəlinin uzandı-ğı yerə yatan Həsən Vəlinin başının çökəyinə baxıb dediyi ilk söz bu oldu: - Allah Hitlerin evini yıxsın.

Kənd camaatından başqa birisi dedi: Yıxmamış nəyi qaldı.

20.06.1978 (Saat 6:00)

Əsgərin yuxusu

Əsgər çarpayından dik atıldı. Otağın ortasında dayandı. Əlini ürəyinin üstünə qoydu. Qərribəydi, bu boyda bədəndə bircə onun ürəyini üstünə tər gəlmişdi. Özü də buz kimi, soyuq tər! Onun belə qərribə tərləməsi axır vaxtlar tez-tez olurdu. O, yoldaşının çarpayısına yaxınlaşdı. Silkələyib onu yuxudan oyatdı.

- Ə, Fərman, Fərman.

- Nədi, Əsgər, qoymazsan yuxumuzu yataq?!

- Ə, dur, yuxu görmüşəm, yuxu!

- Evi yıxılmışın oğlu nə qədər yuxu görürsən! Yataq, sabah danışırsan!

- Səhərə qədər, bəlkə, yadımdan çıxdı. Səhər danışmayacağam. Qulaq as. Görürəm ki, kəndimizdəyəm. O sənə danışmışdım ha, Portlama bulağı, ora su içməyə getmişəm. Gülün, çiçəyin də biz deyən vaxtıdır. Kəndin kolxoz sədridir, ispalkomdur, mən oxuyan məktəbin direktorudur, bir də sənə deyirdim ha, kefqom kişi, dükançı Cəfər. Oturublar Portlama bulağın üst yanındakı dincdə. Özlərinin də rayondan qonaqları var. Bizim kənddə ki, səfalı yurddur özüne danışmışam. Maşallah, elə bu səfalığına görə də qonaq heç əskik olmur. Hə əyləşib-lər, qununun biri kəsilib şişədi. O birisi də bağlanıb fıstıq koluna. Briqadir Hüseyn də bunlara qulluq edir. Onu da deyim ki, o, bizim kənddə ən yaxşı kabab bişirəndir. Süfrənin üstündə nə yoxdur? Can dərmanı da desən tapılar. Məni gören kimi əl çəkmənilər. Oturdular özlərinə.

Ə, eşidirsən, Fərman? Özüm ölüm bircə tikə də kəsə bilmədim. Olar hey tıxayırdılar. Mənim isə gözlərim zillənmişdi kəndimizə. Ordan kəndimizin hər yeri daha aydın görünürdü, ovucun içi kimi. Qapılarda ayağı yalın, başı açıq uşaqları da seçmək olurdu.

Rayondan gələn qonaqlardan biri mənim yemədiyimi görüb məktəb direktorumuzdan soruşdu:

“- Yəqin bu sakit, cavan oğlan məktəbinizin təzə müəllimlərindəndir? Əkbər müəllim ona - yox, - aspirantdır, Bakıda oxuyur, - deyəndə üzünün mimikası dəyişdi. Lap yaxşı... Bacıoğlu lazımlı adam olacaq ki! - deyə yenə mənə baxdı. Sonra əlavə etdi: - Ye, bacıoğlu ye! Əlinə nə keçdi bas ye! Yemədiyindir ki, belə arıq qalmısan, bir dayına bax”. O, doğrudan da iştahla yeyirdi.

- Ə, eşidirsən?

- Hə mən əlimi kəndə tərəf uzadıb, nəyisə izah elədim, danışdım, çox danışdım. Hirsələnmişdim, bu niyə belədi, o niyə elədi?.. Dediklərim heyif ki, öz yadımdan çıxıb. Sonra gördüklərimi də anşıra bilmirəm. Qat-qarış görmüşəm. İlanın biri o qədər yekəydi ki, guya kəndi udmaq istəyir, Kəndin belinə dolanır. Ə, eşidirsən? Yaman qorxmuşam ey yuxuda. Ürəyim ağzımdan çıxırdı. Fərman, eşitmirsən ə?!

Fərman xoruldadı.

Əsgər yoldaşının yatdığını görüb yerinə uzandı. Yatsın görüm bu yuxudan sonra Əsgər necə yatır. Ha, çalışdısa gözü-nə yuxu getmədi. Gah kənddə oldu, gah səhərdə, gah da tanımadığı ölkələr də, dünyanın ağ-qarasını qatdı bir-birinə! Bu üzünə, o üzünə çevrildi rahat olmadı. Arxası üstə uzandı. Ağzi üstə yatmaq istədi, mümkün olmadı. Fikirləşməyə çalışdı bu da qeyri-mümkün idi. Bulağın başında, gülün-çiçəyin içində yeyə bilmədiyini kababın iyi də burnunun ucundaydı. O dərindən nəfəs aldı ki, heç olmasa kababın iyindən ciyərləri dolsun. Kababın əvəzinə axşamdan çəkib otağa doldurduqları siqaretin kəşif iyisini hiss etdi. Gördü yata bilmir qapını açıb bayıra çıxdı. Güclü külək əsirdi. Bu küləkli səhərdə bu aspirantın - Əsgərin gözümlü qabağına yenə kənd gəlirdi. Məşə, dağ gəlirdi. Bir də bulaq şırıldayırdı. Əsgərin bədəni uçundu. Daha deyəsən, yavaş-yavaş səhər də açılırdı. O, bir müddət də gözləyib içəri qayıtdı. Bu gün onların dərsləri deyildi. Yadına düşdü ki, kitabxanaya getməlidir. Səkitcə otaqdan çıxdı. Xəzərə tərəf endi.

hekayələr

Səhər-səhər təmiz hava udmaq, heç olmasa, bir az da olsa yüngülləşmək üçün bundan gözəl nə ola bilərdi?

Kitabxananın oxu zalında bir nəfər keçmiş tələbə yoldaşı onu gözləməliydi. Ona ingiliscə-rusca lüğət kitabını gətirməliydi. Əsgər oxu zalına daxil oldu. Yoldaşını görmədi, oturanlar hamısı məşğul idi. Kimi yazırdı, kimi oxuyurdu. O, bir müddət oxuyanlara diqqət etdi. İkinci cərgədə oxuyanlar bir oğlan oxuyur, sonra dərindən nəyin haqqında-sa düşünürdü. Əsgərin gözü oğlana zillənmişdi, özü isə düşünürdü:

“Hə, eloğlu, bax səndən xoşum gəldi. Fikirləş, fikirləş, əzbərçilik bir şey deyil. Görürəm oxuduğuna, deyəsən, inanmaq istəmirsən. Nə olsun kitaba yazılıb, saf-çürük elə, yaxşı xasiyyətdir! Tutuquşu zad deyilsən ki, əzbər deyəsən. Batmır-mı ağlına, lap yaxşı. Ağla batmayan o qədər şey var ki! Özü də, deyəsən, bu il gəlmisən kənddən, hə? İnstituta təzə girmisən. Elədi ki, var. Mən də sən gündə-yəm. Düz ələyirsən, düşünmək lazımdır kəndi. Mən də kənd haqqında fikirləş-mək istəmərdim. Mümkün olmadı, lazımdı. Mütləq lazımdı kənd haqqında fikirləş-mək. Bu gecə də yuxumda görmüşəm. Öz kəndimizi görmüşəm yuxumda. Qat-qarış görmüşəm. Bilmirəm sən də yuxu görürsənmi? Amma sən hələ görməzsən! Hələ bir il ağzi açıla-açıla gəzəcəksən, bu şəhərin küçələrini! Mənim öz başıma gəlib, bilirəm! Hər şeyə marağım olacaq. Kənd tamam yadımdan çıxacaq. Bax, kənd sonra-sonra yuxuna girəcək. Səni rahat buraxmayacaq. Eh, eloğlu, bilirəm, ora qayıtmağına qayıdacağıq. Amma o vaxt qayıdacağıq ki, kəndə lazımlı olma-yacağıq. Vaxtında qayıtmaq lazımdı kənd-də, vaxtında.

Görürsən, yaman qaçırılar kənddən, özün uşaq ha deyilsən! Gözün görür, ağ-lın da kəsir! Qoy bunun üstündə bizi danlasınlar, desinlər ki, yalan danışırıq, eybi yoxdu. Propiska üçün inəyini satan kim, qoyununu satan kim! Bizdə belələ-ri çoxdu. Sizin kənddə də olmamış ol-maz! Hə, olar eloğlu, olar!

Ona bax, eloğlu, ona bax! Odu ey, səndən aralı qız oturub ha, o kitabdan köçürəni deyirəm. Yəqin ki, kurs işi yazır. Hə, deyəsən, kurs işidir. Köçürür, üzündən köçürür. Mən tələbə olan vaxt da belə idi. Müəllimlərin bəzisi kurs işi-ni axıra qədər oxumur. Birdən sən də aldanıb, köçürüb eliyərsən ha, olmaya belə iş tutasan. Müəllim oxudu-oxumadı özü-nə lazımdı. Bilmək yaxşı şeydi. İnandıraram səni yaxşı şeydi. Biliyin varsa, hər yerdə başın uca, dilin də uzundur. Kurs işidir, köçürür, nə olsun. Bu nə olsunlar yaman pis şeydi ha. Zaman pis fəlsəfədi, nə olsun “fəlsəfədi”. Olmaya-bilməyə sən də bu “fəlsəfə-nən” yaşayasan ha? Yox, inanmıram sən belə yaşamayacağısan. Gözlərdən oxu-yuram. Təmizdi gözlərin, durudu, bulaq suyu kimi durudu.”

- Əsgər, salam bu səs onu fikirdən ayırdı. Gələn yoldaşydı. Əsgər kitabı yoldaşından alıb, yataqxanaya qayıdıanda Fərman otaqda idi. Əsgər içəri daxil olan kimi: - Ə, Əsgər, qoysan yuxumu-zu yataq, gecə nə yuxuydu gördüyün yuxu, danış görək, - dedi. Əsgər isə:

Heç! Elə ki, gecə qulaq asmadın, in-di danışmayacağam, - dedi.

26.10.1978

Məhəmməd Məhərrəmov